

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9:316.6

Данилюк І.В., Курапов А.О.

«КУЛЬТУРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ»: АКУЛЬТУРАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Данилюк І.В., Курапов А.О. «Культурна соціалізація»: акультурація як механізм мультикультурної соціалізації. У статті розглядається зміст поняття акультурації в контексті соціалізації. Розкрито зміст понять акультурація, інкультурація, соціалізація та представлено головні критерії розрізнення цих понять. Визначено особливості мультикультурної соціалізації. Окреслено, що головним критерієм проходження соціалізації особистості є набуття нею психологічних змін. Поняття акультурації у цьому контексті представлено як механізм мультикультурної соціалізації, так як у процесі акультурації у особистості виникають психологічні зміни. Також акультурацію розглянуто у контексті «багаторазової» мультикультурної соціалізації, так як вона використовується як механізм соціалізації при повторному включенні до іншокультурного середовища.

Ключові слова: акультурація, стратегії акультурації, соціалізація, мультикультурна соціалізація, інкультурація.

Данилюк І.В., Курапов А.О. «Культурная социализация»: аккультурация как механизм мультикультурной социализации. В статье рассматривается содержание понятия аккультурация в контексте социализации. Раскрыто содержание понятий аккультурация, инкультурация, социализация, представлены главные критерии различения этих понятий. Определены особенности мультикультурной социализации. Обозначено, что главный критерий прохождения социализации – это наличие психологических изменений у личности. Понятие аккультурации в этом контексте представлено как механизм мультикультурной социализации, так как в процессе аккультурации у личности возникают психологические изменения. Также аккультурация рассматривается в контексте «многократной» мультикультурной социализации, поскольку она используется как механизм социализации при повторном включении в другую культурную среду.

Ключовые слова: аккультурация, стратегии аккультурации, социализация, мультикультурная социализация, инкультурация.

Постановка проблеми. Соціалізація – це інтегративний процес включення суб'єкта в структуру суспільства, шляхом оволодіння ним соціальними правилами, цінностями, орієнтаціями, традиціями, пізнання яких допомагає стати ефективним індивідом суспільства [2]. З перших своїх днів існування маленька людина оточена багатьма іншими людьми, а тому поступово вона включається у колективну взаємодію. У процесі розвитку взаємин людина набуває соціальний досвід, який стає невід'ємним компонентом індивідуума. Процес соціалізації особистості – двосторонній: людина засвоює досвід суспільства і одночасно активно розвиває відносини, та соціальні зв'язки [4, с. 92]. Вона сприймає, опановує і перетворює персональний соціальний досвід в особисті настановлення і позиції. Також вона включається в різноманітні соціальні зв'язки, виконання різних рольових функцій, перетворюючи цим навколишнє суспільство і себе. Реальні умови колективного життя представляють собою проблему включення особистості в суспільну структуру. У даному процесі головним поняттям є соціалізація, яка дозволяє індивіду стати учасником соціальних груп або колективів. Процес соціалізації особистості в соціальній верстві важкий і тривалий, оскільки включає оволодіння людиною цінностями і законами суспільного життя, освоєння різних соціальних ролей. Перед тим як розглядати акультурацію як механізм полікультурної соціалізації, варто чітко розмежувати процеси власне соціалізації, інкультурації та акультурації, адже концептуально вони виконують подібні функції, які суттєво різняться за своїм основним значенням. Результати нашого припущення підтверджуються емпіричними даними, що свідчать про достатньо суттєві зміни у психологічних характеристиках індивідів, які проходять акультурацію, а тому ми маємо право розглядати акультурацію як механізм мультикультурної соціалізації, так як індивід у будь-якому випадку змушений проходити «повторну» соціалізацію при переміщенні до іншого культурного середовища, проте використовувати цей термін по відношенню до процесу адаптації мігрантів, переселенців або візитерів є не зовсім доцільним.

Мета статті - розкрити процес психологічної акультурації як механізм мультикультурної соціалізації, спираючись на результати емпіричного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціалізація особистості в психології є темою, яка активно вивчається багатьма соціальними психологами, бо людина має соціальну сутність, а її життя є процесом безперервної адаптації, яка вимагає стабільних змін і оновлень. Процес соціалізації передбачає високий рівень внутрішньої активності самої особистості, необхідність самореалізації. Багато що залежить саме від життєвої активності людини, вміння результативно управляти діяльністю. Але цей процес часто зустрічається, коли об'єктивні життєві обставини породжують у індивіда певні потреби, створюють стимули діяльності [4, с. 90]. Поняття соціалізації та інкультурації дуже близькі за своїм змістом. Соціалізація позначає навчання людини життя в сучасному суспільстві. Незалежно від країни перебування, індивід завжди зобов'язаний мати елементарні уявлення про соціальну структуру і стратифікацію суспільства,

розподіл людей за класами, способах заробити гроші, розподіл ролей в сім'ї, основи ринкової економіки і політичного устрою держави [3].

Як зазначають Марцинківська та Чумічева [1], зміст, форми і способи соціалізації тісно пов'язані з соціальними, культурними та економічними і навіть фізичними умовами, які в сучасному світі піддаються значним змінам. Існують запити як суспільства в цілому, так і фундаментальних та прикладних наук в розумінні сучасних особливостей процесу соціалізації на різних етапах онтогенезу. Необхідно відзначити і те, що міждисциплінарний характер проблеми соціалізації в різних її аспектах диктує можливість і необхідність її розгляду в різних парадигмах і в різних дискурсах, що включають когнітивні, індивідуально-особистісні, соціальні, біологічні аспекти розвитку. Пильна увага до проблеми соціалізації нині пов'язана з декількома причинами. В умовах глобалізації та звуження географічного простору відбувається розширення простору міжособистісних контактів, взаємодії між людьми різних культур, різних соціальних та етнічних груп. Значною причиною підвищення інтересу до проблеми соціалізації є збільшення невизначеності, яка пов'язана з постійними трансформаціями цінностей, норм, ідеалів в сучасному, мінливому світі. У суспільстві постійно змінюються правила гри навіть у відносно стабільних соціальних групах. Виходячи з цього, можна констатувати, що процес соціалізації як такої відбувається не тільки в перші 10-15 років життя, але протягом усього життєвого шляху [1]. Саме тому ми і розглядаємо акультурацію як механізм мультикультурної соціалізації, проте варто розмежовувати власне процеси соціалізації, інкультурації та акультурації.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Інкультурація розуміється нами як навчання людини традиціям і нормам поведінки в певній культурі. Культура в різних країнах більш специфічна, ніж соціальна структура. До неї важче адаптуватися, повноцінно включитися і звикнути. Дорослий мігрант, який виїхав до Америки, досить швидко засвоює соціальні закони життя, але набагато важче у нього відбувається засвоєння чужих культурних норм і звичаїв. Вітчизняний фізик, програміст або інженер, маючи високу кваліфікацію, визнану за кордоном, за короткий час засвоює права і обов'язки, які відповідають його новій посаді. Через місяць-інший він справляється з професійними обов'язками не гірше корінного американця. Але звикнути до чужої культури, відчуті її своєю йому не вдається часом і через багато років [3]. Таким чином, адаптація до соціального порядку життя в чужій країні відбувається швидше, ніж інкультурація – пристосування до чужих цінностей, традицій і звичаїв. Тут і починається головна змістовна відмінність між процесами соціалізації, інкультурації та акультурації. Адаптація відбувається і при соціалізації, і при інкультурації, і в процесі акультурації. У першому випадку індивід адаптується до соціальних умов життя, у другому – до культурних, у третьому – до культурно-психологічних. При соціалізації адаптація легка і швидка, при інкультурації – важка і повільна, в акультурації може не відбуватись взагалі. Найдорф наводить простий пояснювальний приклад: Коли людину запитують: «Хто ти?», то з точки зору соціалізації вона повинна відповісти: «Я – професор, вчений, інженер, голова сім'ї». Але з точки зору інкультурації вона зобов'язана назвати свою національність: «Я – українець» [3, с. 42].

На індивідуальному рівні процес інкультурації виражається в повсякденному спілкуванні з собі подібними – родичами, друзями, знайомими або незнайомими представниками однієї культури, у яких свідомо і несвідомо дитина вчиться тому, як слід поводитися в різноманітних життєвих ситуаціях, як оцінювати події, зустрічати гостей, реагувати на ті чи інші знаки уваги і сигнали. Інкультурація або навчання культурі відбувається кількома шляхами. Вона може відбуватися безпосередньо, коли батьки вчать дитину дякувати за подарунок, або опосередковано, коли дитина спостерігає, як поведуться люди в подібних ситуаціях. Таким чином, пряме висловлювання і непряме спостереження є двома важливими способами інкультурації. Найдоцільнішим способом розмежування зазначених процесів є орієнтація на результат. Отже, у процесі соціалізації формується особистість і вона є результатом соціалізації; у процесі інкультурації формується представник певної етнокультурної спільноти; у процесі акультурації формується або не формується представник чужої етнокультурної спільноти.

Так як у індивіда у процесі акультурації та соціалізації відбувається низка психологічних змін, то відповідно ми можемо припускати, що формування психологічних змін у процесі взаємодії із соціальною групою є ознакою соціалізації. Оскільки означена соціальна група є представником відмінної від рідної для індивіда культури, то таку соціалізацію ми маємо право назвати мультикультурною, адже індивід вже пройшов інкультурацію до власної культури, а тепер має пройти цей процес по відношенню до іншої культури, а тому ми використовуємо термін акультурація та розглядаємо його як механізм соціалізації. Так ми вбачаємо певну ієрархічну структуру: соціалізація – інкультурація – акультурація. При цьому, акультурація є конструктом динамічним, адже за все життя людина може адаптуватися до декількох відмінних етнокультурних спільнот. Наше бачення акультурації як механізму мультикультурної соціалізації представлено на рисунку 1. На схемі зображена акультурація як механізм соціалізації по відношенню до культур Б, В та Г, які не є рідними для індивіда. У результаті маємо свого роду «взаємозамкнений» зв'язок, де соціалізація спочатку виступає ключовим процесом для культури А, проте є другорядною по відношенню до культур Б, В та Г, так як проходить через один із механізмів під назвою «акльтурація».

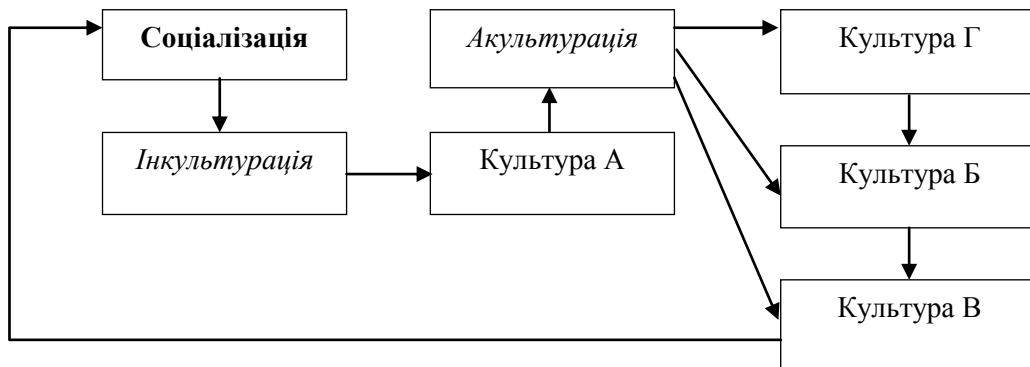

Рис. 1. Акультурація як механізм полікультурної соціалізації

Для пояснення динамічної природи акультурації в контексті соціалізації варто розглянути рисунок 2. Він був складений Дж. Беррі переважно на основі робіт Б. Малиновського та В. Ріверса, в яких розглядалися взаємозв'язки поведінкових, культурних та екологічних феноменів. За Малиновським, чий уявлення відомі як функціоналізм, особливості культури розуміються згідно з тим способом, як саме вони пов'язані один з одним в межах системи, і способу, за допомогою якого система пов'язана із фізичним оточенням. Тут розглядаються зв'язки між екологією та культурою. В. Ріверс, у свою чергу, зазначає, що кінцевою метою всіх досліджень людства є спроба отримати пояснення з точки зору психології, згідно з якою поведінка людини, як індивідуальна, так і колективна, визначатиметься соціальною структурою, членом якої є кожна людина. У даному випадку представлені зв'язки між поведінкою людини і соціокультурним контекстом [5]. Разом із тим, послідовність «екологія – культура – поведінка» стала частиною обґрунтування подібності та відмінності психологічних феноменів у всьому світі. Ця схема розроблена вченими, які проводили дослідження в області «культури і особистості», і тими, хто дотримувався «екокультурного» підходу у крос-культурній психології.

Рис. 2. Вертикальні, горизонтальні та непрямі культурні та акультураційні трансмісії

Різниця між аналізом на рівні популяції і на рівні індивіда відображена на рис. 2 [5, с. 23], де рівень популяції показаний у лівій частині схеми, а рівень індивіда – у правій. У. Сегал стверджує, що загальний хід розгляду структури здійснюється зліва направо, змінні рівня популяції (ліва частина) розуміються як чинники, які впливають на індивідуальні результати (права частина). Зазначений загальний напрямок відповідає, відповідно, інтересам крос-культурної психології [6, с. 162]. Як зазначає Дж. Беррі, метою авторів було пояснення індивідуальних та групових подібностей та відмінностей психологічних характеристик як функцій факторів рівня популяції. Очевидно, що повна модель, яка реалізує спробу остаточного визначення взаємин людей в реальному світі, повинна містити численні стрілки зворотного зв'язку, що представляють вплив окремих людей на інші змінні в структурі. Поняття зворотного зв'язку необхідно, щоб виключити розгляд у такій структурі, що розвиваються, і діючих індивідів як простих елементів. Згідно з багатьма філософськими і психологічними теоріями, люди є активними учасниками взаємин з фізичним і культурним оточенням. Існує інтерактивний або діалектичний взаємозв'язок, який здатний як виділяти, так і змінювати саму природу цих контекстів, тому слід враховувати цю можливість при створенні будь-якої загальної концепції. Однак для спрощення структури на рис. 2 зображені лише два зворотні зв'язки (індивіди впливають на екологічні та соціально-політичні контексти), які вказують на наявність в схемі зворотних зв'язків в ширшому сенсі, навіть якщо не всі вони показані.

У крайній лівій частині розташовані три основні групи впливу, у тому числі дві фонові змінні екологічного та соціально-політичного контекстів. Біологічна і культурна адаптації здійснюються популяціями по відношенню до цих двох контекстів. У правій частині наведені психологічні характеристики, які зазвичай є точкою зосередження психологічного дослідження (включаючи поведінку, мотиви, здібності, характерні риси та настановлення). Група змінних посередині (процесуальні змінні) являє собою різні види трансмісії або впливу на індивідів змінних популяційного рівня (включаючи контекстуальні, біологічні та культурні чинники адаптації). Якщо розглядати більш детально, то екологічний контекст – це навколишнє оточення, де взаємодіють люди і фізичне довкілля, яке слід розуміти як комплекс взаємин, що забезпечують сферу життєвих можливостей для популяції. Ці можливості включають як фактори або можливості, що впливають сприятливо, так і обмеження для культурного і психологічного розвитку. Така інтерактивна точка зору є суттю екологічного підходу до розуміння культури і дозволяє уникнути пасток більш ранніх підходів, таких, наприклад, як «детермінізм навколишнього середовища». Ця взаємодія показана двобічною стрілкою між блоками екології та адаптації.

Що ж стосується адаптації на рівні популяції, автори дотримуються позиції, що індивідуальна поведінка може бути осмисленою в різних культурах тільки при врахуванні як культурних, так і біологічних особливостей виду (мається на увазі *homo sapiens*). Подібне об'єднання інтересів представляється не тільки збалансованою, а й єдиною прийнятною точкою зору в даній області. Виняток культури або біології як чинників при поясненні мінливості людини не має смислу. Крім того, як зазначає Дж. Беррі, на схемі показані різні шляхи, за якими характерні риси популяції (ліворуч) включаються в індивідуальний поведінковий репертуар (праворуч). Ці процесуальні змінні об'єднують як генетичну, так і культурну трансмісію. Однак пояснення з точки зору екологічних взаємозв'язків недостатнє: на культурно-специфічну поведінку індивіда впливають культурні контакти в соціально-політичному контексті групи. Вони здійснюються поряд з контактами між популяціями, які є результатом таких історичних і сучасних подій, як колоніальна експансія, міжнародна торгівля, вторгнення і міграція. Ці контакти приводять до іншої процесуальної змінної акультурації, що включає взаємний вплив контактуючих груп. Зазначимо, що не всі відносини між двома основними фундаментальними змінними і психологічними наслідками опосередковані за допомогою культурної і біологічної адаптації або трансмісії. Деякі типи впливу є безпосередніми і вельми швидкими, наприклад, вивчення навколишнього середовища в окремому екологічному оточенні (приводить до нового способу дій); дефіцит продуктів харчування під час голоду (тягне за собою зниження працездатності); або новий досвід зв'язку з іншою культурою (створює нові настановлення або цінності). Ці безпосередні види впливу позначені верхньою і нижньою стрілками на схемі, що минають дві форми адаптації популяції так само, як і процеси генетичної та культурної трансмісії. Багато з цих безпосередніх типів впливів були предметом досліджень в області екологічної психології. Дж. Беррі також вважає, що люди можуть усвідомлювати, захищати, оцінювати і змінювати всі ці впливи (як прямі, так і непрямі). У результаті цього виявляються індивідуальні психологічні відмінності в широкому діапазоні, зворотний (взаємний) вплив на фонові контексти і різні процесуальні змінні. Отже, розподіл психологічних особливостей всередині груп і між ними можна найкраще зрозуміти за допомогою такої структури, як дана схема.

Коли будуть ідентифіковані та враховані екологічні, біологічні, культурні та акультураційні чинники, можна буде пояснити, чому люди відрізняються один від одного, і чому вони в той же самий час схожі [5]. Дж. Беррі виділяє власне процес акультурації як особливу складову при поясненні відмінностей між людьми, базуючись на культурному, біологічному та екологічному контекстах. У цьому випадку інкультурація може виступати компонентом акультурації, так як процес входження індивідів до іншого культурного середовища відбувається саме завдяки специфічному механізму – інкультурації. Зазначене твердження не суперечить загальноприйнятому визначенню інкультурації, а тому саме такий підхід є доцільним при висвітленні теоретичних основ процесу акультурації, де інкультурація являється проміжним процесом між соціалізацією та акультурацією в обох напрямках.

Емпіричне дослідження. Для того, щоб визначити, чи можна розглядати акультурацію як механізм мультикультурної соціалізації, варто розпочати огляд із психологічних змін, які виникають у процесі акультурації. У нашому дослідженні взяли участь 389 респондентів, які на момент проведення дослідження проживали в іншій країні (Польща, Німеччина, Ізраїль, Сполучені Штати Америки, Канада) понад 6 місяців. Головними інструментами дослідження для виявлення психологічних особливостей були Фрайбурзький особистісний опитувальник та Шістнадцятифакторний особистісний опитувальник Кетела (форма С). У ході теоретичного аналізу та при формуванні емпіричної моделі дослідження було обрано достатньо велику кількість потенційних змінних, до яких увійшли декілька груп об'єднаних психологічних особливостей. До цих груп входять:

- контактність (визначається як здатність йти на контакт, не знаходячи об'єктивних або суб'єктивних перешкод);
- комунікативність (розуміється як особистісне прагнення йти на контакт попри наявності будь-яких перешкод);
- когнітивний контроль (пояснює та описує деякі когнітивні особливості особистості, які можуть бути проявлені у спілкуванні);
- оцінка проблем (більшою мірою пов'язана зі стресово-емоційним реагуванням на ситуації, які мають зовнішньодетермінований характер виникнення);
- тривога та депресія (включає в себе ще параметри невротизації та психопатизації);
- стрес (більшою мірою стосується наявності та прояву акультураційного стресу);
- адаптація (розуміється як здатність до адаптації або адаптивні можливості, які можуть впливати на вибір стратегії акультурації);
- життєва ситуація (розуміється скоріше як екзистенціальний параметр, який включає в себе проблеми життя та буття особистості, зокрема в контексті життя як онтогенетичного параметру).

За результатами дослідження було виявлено, що при проходженні процесу акультурації, суттєвих змін зазнають наступні групи змінних: адаптація, тип реагування на проблеми та комунікативність. Детальні результати наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Відмінності у чинниках вибору стратегії акультурації для різних вікових груп

Стратегія акультурації	Група	Психологічні змінні	Юнацький вік	Рання дорослість
Асиміляція	<i>Адаптація</i>	Нон-конформізм	0,96	-
		Розсудливість	-0,135	-0,86
		Фемінність	-0,218	0,215
		Скромність	-	-0,90
		Чуттєвість	-	-0,123
	<i>Реагування на проблеми</i>	Сміливість	-0,77	-0,155
		Емоційна стабільність	-0,123	-0,72
	<i>Агресивне реагування</i>	Реактивна агресивність	-0,52	-0,157
Інтеграція	<i>Стійкість</i>	Орієнтація на результат	-0,281	0,386
		Локус контролю «Я»	-0,341	0,472
	<i>Адаптація</i>	Скромність	-0,306	0,109
		Чуттєвість	-0,342	-0,09
	<i>Реагування на проблеми</i>	Сміливість	-0,77	-0,155
Емоційна стабільність		-0,123	-0,72	
Реактивна агресивність		-0,1	-0,286	
	<i>Стійкість</i>	Локус контролю «Я»	-0,144	0,572
Маргіналізація	<i>Адаптація</i>	Нон-конформізм	0,365	-0,254
		Локус контролю «Я»	0,108	-0,65
Сепарація	<i>Адаптація</i>	Фемінність	0,291	-0,79
		<i>Реагування на проблеми</i>	Сміливість	-
	Емоційна лабільність		-0,44	0,44
	Емоційна стабільність		-0,84	-
	<i>Агресивне реагування</i>	Реактивна агресивність	-0,51	-0,85
<i>Стійкість</i>		Локус контролю «Я»	0,76	0,52

Із наведених результатів видно, що суттєве значення для зміни результатів відіграє вік респондентів, тому загальна вибірка була розділена на дві основні підгрупи: юнацький вік та рання

дорослість. За результатами дослідження, найбільш суттєвих змін зазнають ті респонденти, які обирають асиміляцію або маргіналізацію. Отже, ми маємо право стверджувати, що психологічні характеристики особистості впливають на вибір стратегії акультурації, а тому і власне акультурацію можна розглядати як механізм культурної соціалізації, адже задіяним є майже весь психологічний потенціал конкретної особистості, який спрямовується на вибір бажаної стратегії у процесі мультикультурної соціалізації. Варто також додати, що є тенденція до формування так званого «переносу» стратегії, тобто при проходженні повторної акультурації (наприклад, після проходження акультурації в культурі Б індивід переїжджає до культури В, див. рис. 1) індивід скоріш за все обиратиме ту саму стратегію акультурації, яка була обрана при першому досвіді полікультурної соціалізації. Така тенденція також дозволяє нам розглядати акультурацію як механізм мультикультурної соціалізації.

Висновки. Отже, поняття соціалізації та інкультурації дуже близькі за своїм змістом. Соціалізація позначає навчання людини життя в сучасному суспільстві. Незалежно від країни перебування індивід завжди зобов'язаний мати елементарні уявлення про соціальну структуру і стратифікацію даного суспільства. При соціалізації адаптація легка і швидка, при інкультурації – важка і повільна, в акультурації може не відбуватись взагалі. Так як у індивіда у процесі акультурації та соціалізації відбувається низка психологічних змін, то відповідно ми можемо припускати, що формування психологічних змін у процесі взаємодії із соціальною групою є ознакою соціалізації. Так як означена соціальна група є представником відмінної від рідної для індивіда культури, то таку соціалізацію ми маємо право назвати мультикультурною, адже індивід вже пройшов інкультурацію до власної культури, а тепер має пройти цей процес по відношенню до іншої культури, а тому ми використовуємо термін акультурація та розглядаємо його як механізм соціалізації. Проведеним нами емпіричним дослідженням встановлено, що у процесі акультурації у індивіда відбувається достатньо велика кількість змін у показниках психологічних параметрів, тому акультурацію можна розглядати як механізм мультикультурної соціалізації.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш розширеному вивченні впливу потенційних психологічних факторів на вибір особистістю стратегії акультурації. Зокрема, це стосується використання характерологічного підходу до вивчення особистості, визначення комплексу чинників, які впливають на процес акультурації, що дозволить підвищити прогностичну валідність дослідження.

Список використаних джерел

1. Марцинковская Т. Д. Проблема социализации подростков в современном мультикультурном пространстве / Т. Д. Марцинковская, И. В. Чумичева // Психологические исследования. – Т. 8, №39. – 2015. – С. 10-29.
2. Мудрик А. В. Социализация в контексте социокультурных расколов / А. В. Мудрик // Педагогическое образование и наука. – №4. – 2016. – С. 9-13.
3. Найдорф М. И. Введение в теорию культуры: Основные понятия культурологии / М. И. Найдорф. – Одесса : Друк, 2005. – 364 с.
4. Угольникова О. А. Возможности уточнения категории «социализация» в современной педагогике / О. А. Угольникова, Е. В. Бокова, О. А. Козырева // Гуманитарные научные исследования. – №9. – 2016. – С. 90-95.
5. Berry J. W. Cross-cultural psychology: Research and applications / J. W. Berry – Cambridge University Press, 2002. – с. 23-36.
6. Segal U. A. Exploring child abuse among Vietnamese refugees / U. A. Segal // Journal of Multicultural Social Work. – Т. 8. – В. 3. – 2000. – С. 159-191.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Marcinkovskaja T. D. Problema socializacii podrostkov v sovremennom mul'tikul'turnom prostranstve / T. D. Marcinkovskaja, I. V. Chumicheva // Psihologicheskie issledovanija. – Т. 8, №39. – 2015. – С. 10-29.
2. Мудрик А. В. Социализация в контексте социокультурных расколов / А. В. Мудрик // Педагогическое образование и наука. – №4. – 2016. – С. 9-13.
3. Najdorf M. I. Vvedenie v teoriju kul'tury: Osnovnye ponjatija kul'turologii / M. I. Najdorf. – Odessa : Druk, 2005. – 364 s.
4. Ugol'nikova O. A. Vozmozhnosti utocnenija kategorii «socializacija» v sovremennoj pedagogike / O. A. Ugol'nikova, E. V. Bokova, O. A. Kozyreva // Gumanitarnye nauchnye issledovanija. – №9. – 2016. – С. 90-95.
5. Berry J. W. Cross-cultural psychology: Research and applications / J. W. Berry – Cambridge University Press, 2002. – с. 23-36.
6. Segal U. A. Exploring child abuse among Vietnamese refugees / U. A. Segal // Journal of Multicultural Social Work. – Т. 8. – В. 3. – 2000. – С. 159-191.

Danyliuk, I.V., Kurapov, A.O. Cultural socialization: acculturation as a multicultural socialization mechanism.

Socialization is a complex process of engaging the individual in the society, by their perceiving, learning and transforming social experience into their personal attitudes and outlooks. The individual is also included in a variety of social relationships, performing various roles, transforming the environment and themselves. Social regulations and norms are constantly changing even in relatively stable social groups. Given this, we can suggest that socialization takes place not only in the first 10-15 years of the individual's life, but throughout all his/her lifetime. That is why we consider acculturation as a mechanism of multicultural socialization. It is necessary to distinguish between socialization, enculturation and acculturation, which differ in their outcomes: the result of socialization is the individual's adaptation to the social conditions of life, the result of enculturation is the individual's adaptation to the cultural conditions of life, and the acculturation results in the individual's adaptation to the cultural-psychological conditions. Thus, the concepts of socialization and enculturation are very close in their content. Socialization refers to the teaching of human life in a modern society. Regardless of the country of residence, the individual is always obliged to have a basic understanding of the social structure and stratification. While socialization is quite easy and fast, enculturation is rather

difficult and slow, and acculturation may bring no results. Because an individual during acculturation and socialization undergoes a series of psychological changes, we can suggest that undergoing psychological changes as a result of social interactions is a mechanism of socialization. Since a given social group is different from the native culture of an individual, we can call this socialization multicultural, because the individual has already been enculturated to his/her own culture, and now he/she has to be enculturated to another culture. Therefore we use the term acculturation, and consider it as a mechanism of socialization. Since our empirical investigation has found that acculturation brings about a large number of psychological changes in individuals, acculturation can be considered as a mechanism of multicultural socialization.

Keywords: acculturation, acculturation strategies, socialization, multicultural socialization, enculturation.

Відомості про авторів

Данилюк Іван Васильович, доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна.

Danyliuk, Ivan Vasyliovych, PsyD, Prof., Dean of Faculty of Psychology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

E-mail: dank07@ukr.net

Курапов Антон Александрович, аспірант факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна.

Kurapov, Anton Oleksandrovyich, PhD student, dept. of Psychology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

E-mail: ankurapov@gmail.com

УДК 159.9.88.4.88.5.4

Недвизга О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-САПЕРІВ ПІД ЧАС ПЕРЕБУВАННЯ НА МІННОМУ ПОЛІ

Недвизга О.В. Особливості прояву індивідуально-типологічних властивостей військовослужбовців-саперів під час перебування на мінному полі. У статті представлено результати експериментального дослідження, спрямованого на з'ясування ролі психологічного забезпечення діяльності інженерних частин і підрозділів під час виконання бойових завдань. Встановлено залежність інтенсивності тривожності військовослужбовців-саперів від рівня складності бойових завдань, впливу стрес-факторів, викликаних мінною небезпекою. Розкрито стресогенні чинники, що впливають на діяльність військовослужбовців-саперів, показано зв'язок індивідуально-психологічних властивостей військовослужбовців з успішністю виконання завдань з розмінування території й ціннісно-мотиваційними компонентами діяльності саперів.

Ключові слова: сапер, психологічне забезпечення, психологічна підготовка, мінна небезпека, психічний стан, стресостійкість.

Недвизга О.В. Особенности проявления индивидуально-типологических свойств военнослужащих-саперов во время пребывания на минном поле. В статье представлено результати експериментального дослідження, направленного на установление роли психологического обеспечения деятельности инженерных частей и подразделений во время выполнения боевых заданий. Установлена зависимость интенсивности тревожности военнослужащих-саперов от уровня сложности боевых заданий, влияния стресс-факторов, вызванных минной опасностью. Раскрыты стрессогенные факторы, которые влияют на деятельность военнослужащих-саперов, показана связь индивидуально-психологических свойств военнослужащих с успешностью выполнения заданий и ценностно-мотивационными компонентами деятельности саперов.

Ключевые слова: сапер, психологическое обеспечение, психологическая подготовка, минная опасность, психическое состояние, стрессоустойчивость.

Постановка проблеми. Формування теорії та практики психологічного забезпечення професійної діяльності військовослужбовців-саперів – об'єктивний процес і закономірний результат розвитку військової психологічної науки. В умовах ведення антитерористичної операції професія сапера стає життєво важливою. Сьогодні практично неможливо уявити перемогу в бою без участі саперів. У майбутньому ця ситуація теж не зміниться, а потреба в професійно підготовлених саперах постійно зростатиме.

Психологічне забезпечення професійної діяльності саперів потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Існує необхідність з'ясування індивідуально-психологічних властивостей, що детермінують поведінку саперів в особливих умовах діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання інтересу до проблем психологічного забезпечення діяльності саперів [5, 8]. Це обумовлено широким веденням «мінної війни» в антитерористичній операції. У психологічному відношенні боротьба з прихованим ворогом, якими є міна, розтяжка, саморобний вибуховий пристрій сапером переноситься значно важче, ніж участь у відкритому бою. Окрім відчуття небезпеки, сапери переживають сильний психотравмуючий стрес, оскільки постійно відчують себе під прицілом невидимої смерті. У результаті в них виникає нервово перенавантаження, яке